

3. Литературный энциклопедический словарь. – М. : Сов. энцикл., 1987. – 752 с.
4. Полежаева Т. В. Поэтика реализма в литературе 80–90-х гг. XIX века / Т. В. Полежаева // Проблемы вивчення та викладання російської мови і літератури у вищих навчальних закладах західноукраїнського регіону : матеріали регіон. семінару (Луцьк, 23–24 верес. 2009 р.). – Луцьк, 2009. – С. 165–172.
5. Полежаева Т. Відомості про всезагальну цілісно-системну методологію : навч. посіб. – Ч. 1 / Т. Полежаева. – Київ ; Луцьк : ВАД, 2015. – 40 с.
6. Сенека. Моральні листи до Луцілія / Сенека. – К. : Основи, 1999. – 608 с.
7. Сверстюк Є. Шевченко понад часом / Євген Сверстюк. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – Луцьк ; Київ : ВМА «Терен» ; ТОВ «Вид. дім “Києво-Могилянська академія”», 2011. – 276 с.
8. Удалов В. Метод цілісно-системного пізнання Об'єкта. – Ч. 1 / В. Удалов. – Київ ; Луцьк : ВАД, 2015. – 68 с.
9. Философская энциклопедия : в 5 т. – М. : Сов. энцикл., 1960–1967.
10. Шевченко Т. Твори : у 3 т. / Тарас Шевченко. – К. : Держлітвидав України, 1961.
11. Эстетика : словарь. – М. : Политиздат, 1989. – 448 с.

Полежаева Татьяна. Сверстюковая рецепция творчества Шевченко с позиций целостно-системного подхода. В статье проанализирована книга эссе Евгения Сверстюка «Шевченко над временем» (2011). Обращается внимание на взаимодействие художественных, публицистических, научных, критических и религиозных подходов автора к изучению гения Шевченко. В основе исследования лежит анализ основных черт исторического развития шевченковедения XX–XXI вв., которое за этот длительный период стало довольно противоречивым. Изучение предыдущих работ о творчестве Шевченко позволило Е. Сверстюку увидеть причину возникновения спорного восприятия творчества поэта миром: это рецептивная эстетика, эстетическая критика и их субъективность. С привлечением целостной системы природных всеобщих принципов познания появилась возможность выделить четыре разновидности реализма в мировой литературе (натурализм как фрагментарный реализм; просветительский реализм; критический реализм; общечеловеческий реализм). Рецепция творческой личности Т. Шевченко Е. Сверстюком указывает на общечеловеческие ценности поэта, природные, гуманные взгляды и стремления, принадлежность его к общечеловеческому, естественному, гуманному реализму, то есть к высшему виду реалистического метода.

Ключевые слова: Сверстюк, Шевченко, секреты вечности, целостно-системный метод, виды реализма, общечеловеческий реализм.

Polezhaeva Tatiana. Sverstiuk's Reception Creativity Shevchenko: Holistic Systemic Approach. The article analyzes the book essay Eugene Sverstiuk "Shevchenko over time" (2011). Attention is drawn to the interaction of artistic, journalistic, scientific, and religious critical approach to the study of the author's genius Shevchenko. The study is based on analysis of the main features of the historical development of Shevchenko XX–XXI centuries. That over this long period has become quite controversial. The study of previous studies on the works of Shevchenko E. Sverstiuk allowed to see the cause of the controversial poet's perception of the world: it is receptive aesthetics, aesthetic criticism and subjectivity. With the use of an integrated system of universal principles of natural knowledge of the opportunity to highlight four types of realism in world literature (as the naturalism fragmented realism Enlightenment realism, critical realism, the realism of all mankind). Reception creative personality Shevchenko E. Sverstiuk points to the universal values of the poet, natural, humane views and aspirations and it belongs to the universal, natural, humane realism, that is, the Supreme mind the realistic method.

Key words: Sverstiuk, Shevchenko, the secrets of eternity, holistic systematic method, types realism, universal realism.

Стаття надійшла до редколегії
15. 01. 2016 р.

УДК 821.161.2

Тетяна Скуратко

Поєми Євгена Сверстюка та Івана Драча: порівняльно-типологічний аспект

У статті здійснено порівняльно-типологічний аналіз поем Євгена Сверстюка та Івана Драча, простежено діалектику традицій і новаторства в українській поемі шістдесятників, розкрито суть, функціонування й еволюцію української поеми другої половини ХХ ст., визначено її типологічні ознаки.

Ключові слова: поема, поемне мислення, шістдесятництво, традиції, новаторство, поет, жанр, літературний процес, сюжет, ліро-епос.

© Скуратко Т., 2016

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасна наука про літературу неповна без концептуального вивчення літературного процесу певних епох. До таких належить доба шістдесятників, коли митці слова перебували в центрі суспільних та культурних подій, відхиливши заскоружлі традиції, епатували реципієнта новачками, протестуючи проти канонів «соціалістичного реалізму», що його нав'язував письменникам радянський метакритичний дискурс. Це був період певної свободи, найменшої заангажованості в межах радянської системи, художня свідомість покоління меншою мірою була, за Г. Касьяновим, «отруєна радянським монотеїзмом, генетичним страхом попередників» [6, с. 21].

Означений час збігається із періодом так званої «хрущовської відлиги», що пов'язана із розвінчанням культу особи Сталіна та його прислужників. Велике значення мало те, що серед інтелігенції й робітництва було чимало людей, які сприйняли свободу самовираження, не погоджувалися зі «сталінським казарменним соціалізмом». За словами І. Дзюби, «не сліпий випадок, а велика потреба нашого народу у духовному відродженні» [6, с. 25] – ключ до розуміння появи шістдесятництва.

Шістдесятники відчували себе людьми, які можуть вільно думати й висловлюватися. У поле їхнього зацікавлення потрапили питання історії та її справедливих оцінок, проблеми функціонування української мови, усвідомлення гідності людської особистості – неповторної, унікальної, незалежної. Є. Сверстюк, І. Драч, Ліна Костенко, В. Симоненко, Д. Павличко, М. Вінграновський, Б. Олійник, В. Коротич та інші проголосили найвищою цінністю людину, яка з об'єкта співчуття стала суб'єктом історії, захищали естетичну самодостатність лірики. Спираючись на актуальні виклики часу й багаті національні джерела поетичної образності, вони творили загальнолюдські гуманістичні цінності, розширювали аналітичне поле поезії проблематикою, образною палітрою, новими композиційними формами та засобами моделювання художньої картини світу.

Поезія 60-х змогла досягнути значних успіхів і впевнено знайшла вихід після кількох десятиліть застою. Творчість шістдесятників, одними з духовних провідників яких були Євген Сверстюк та Іван Драч, уже при самому своєму зародженні викликала до себе упереджене ставлення з боку пануючої в 50–70-ті роки офіційної ідеології. Оскільки партійні ідеологи виступали проти гуманізму та новаторських пошуків, якими була сповнена творчість молодішої генерації, то вістря критики спрямувалося проти художніх форм митців. Їх звинувачували у формалізмі, «штукарстві», поклонінні перед Заходом, «буржуазною культурою» тощо. Усе це сповільнило дослідження творчості митців-шістдесятників. Низка безцінних художніх набутоків цього покоління, як і його представників Є. Сверстюка та І. Драча, була недостатньо вивчена, а наукове уявлення про новаторство поетів-шістдесятників глибоко не з'ясоване й цілісно не досліджене. У світлі сказаного важливо з'ясувати порівняльно-типологічну характеристику поетичного епосу І. Драча та Є. Сверстюка.

Творчість І. Драча і Є. Сверстюка дослідники (О. Астаф'єв, Н. Білоцерківець, Д. Вакуленко, В. Галацька, С. Гречанюк, Л. Дем'янівська, І. Дзюба, М. Жулинський, М. Ільницький, Б. Мельничук, В. Моренець, Л. Новиченко, М. Слабошпицький, А. Ткаченко, М. Ткачук, С. Фесенко, А. Шевченко та ін.) вивчали здебільшого з ідейно-тематичного погляду, урахувуючи розмаїття ідейно-стильових пошуків у поезії й новаторські знахідки в літературній критиці. При цьому поза увагою залишалися найбільш складні форми художньої творчості митців – поеми, у яких яскраво проявилися творчі особистості письменників. Уважаємо, що потрібно обґрунтовано диференціювати націленість митців на інноваційні пошуки, їх самототожність і новаторські знахідки, які набувають загальноестетичного значення, збагачуючи культурний, духовний прогрес та науку про літературу. Саме в такому контексті оцінюємо новаторство феноменального явища української культури й суспільної думки – поемну творчість шістдесятників І. Драча та Є. Сверстюка.

Літературознавчий інтерес до поем митців умотивований насамперед умілим поєднанням у них поемної традиції й індивідуального стилю художнього мислення. Сьогочасність дослідження зумовлена й чинниками його новизни, увагою митців до жанру поеми, що дає змогу висвітлити різні аспекти проблеми, не нівелюючи художніх новацій письменників.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Естетичне обличчя шістдесятників визначало новаторство, сміливе експериментування з формою та змістом, розширення дискурсивної практики. Новаторські пошуки спиралися на засади єдності національних і світових традицій. Важливим моментом щодо розуміння естетичної платформи

шістдесятників є їхній інтерес до вивчення української та світової класики. Від покоління М. Зерова вони успадкували гасло «До джерел». Шістдесятники зверталися до спадщини Г. Сковороди, Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, до імен і творів представників Розстріляного відродження (О. Влизька, Є. Плужника, М. Драй-Хмари, В. Підмогильного, Г. Косинки та ін.). Із ними на початку становлення активно співпрацювала старша генерація письменників, яка підтримувала їхні естетичні шукання й ідеали. «З'явилась фаланга молодих, здібних людей, це очевидний факт, якому треба радіти... Чудесно! Від щирого серця вітаю їх і бажаю щасливої праці» [13, с. 3], – говорив М. Рильський. «Люблю нашу молоду літературу» [10, с. 4], – писав в однойменній статті А. Малишко. У 60-ті роки стало можливим ознайомитись із новітнім мистецтвом зарубіжних письменників (В. Вітмен, Г. Аполлінер, П. Неруда, Ш. Бодлер, Дж. Джойс, Е. Хемінгуей, Е.-М. Ремарк та ін.), а також української діаспори, налагодивши контакти з А.-Г. Горбач, З. Генік-Березовською, В. Вовк й ін. Митці-шістдесятники сповна використали цю можливість.

Це розширювало естетичні обрії, ерудицію та інтелектуалізм як вагому засаду мистецької платформи шістдесятників. Вони обстоювали право на елітарність, вишуканість, навіть ускладненість художнього мислення й разом із цим право на вищу планку читача. Саме тоді з'явилася стаття І. Світличного «У поетичнім космосі» стосовно цих питань.

Варто звернути увагу й на духовні виміри світорозуміння цього покоління: історична пам'ять, історіософія, патріотизм, національна свідомість рідного народу, поетизація свободи в усіх її виявах (свобода особистості, нації, духу). Важливими складниками їхньої творчості є гуманізм, космізм, оскільки означений період другого національного відродження у ХХ ст. (саме так називають шістдесятницький рух) поставив у центрі світу людину та проголосив її найбільшою цінністю й невід'ємною частиною Всесвіту. На їх основі вибудовуються етико-моральні засади буття. Шістдесятники намагалися жити та творити за законами добра, совісті, справедливості, сповідували «честь імені». Євген Сверстюк у статті «Духовний опір шістдесятників» зазначив: «Шістдесятники кинулись долати пагорби за стіною і горби в собі, відкривати власними очима і брати й усім доводити власний розум... Неявно розвінчуючи режим, вони відкривали і обороняли національну гідність» [14, с. 47].

Шістдесятництво як соціально-політичний, ідеологічний, філософський та естетичний феномен розкриває чимало досліджень в Україні й за її межами. У монографіях та статтях В. Брюховецького, І. Дзюби, І. Добрянської, В. Дончика, М. Жулинського, Н. Зборовської, В. Іванисенка, М. Ільницького, Г. Ключека, М. Коцюбинської, А. Макарова, В. Моренця, Л. Новиченка, О. Пахльовської, Б. Рубчака, Т. Салиги, Є. Сверстюка, І. Світличного, Е. Соловей, Л. Тарнашинської, М. Ткачука, Ю. Шевельова й ін. розглянуто цю проблему широко та різнобічно, хоча, звісно ж, не цілком вичерпно.

Новаторські дослідження літератури шістдесятників здійснив І. Світличний у своїх працях «Людина приїздить на село», «Боги і наволоч», «Все є, і нічого зайвого», у яких закликав руйнувати схематизм, партійні шаблони та стереотипи в оцінках певних літературних явищ і виходити на шлях творення літератури високих ідейно-естетичних зразків. Погоджуємось із твердженням О. Пахльовської, що шістдесятники заклали генетичний код України [12, с. 65].

Отже, естетична система шістдесятництва формує естетичний ідеал – ідеал незалежної, духовної, сильної особистості, яка, страждаючи, протистояла на рівні власної духовності, внутрішньої свободи дегуманізованому світові тоталітаризму.

Розмаїто постає жанрова система шістдесятників (лірична поезія, балади, притчі, етюди, поеми, сонети, рубаї, поезії в прозі, новели, оповідання, повісті, історичні романи, роман у віршах, химерна проза) і проблемно-тематичні обшири: традиційні (природа, Вітчизна, народ, історична пам'ять, людина у всьому багатстві її виявів – суспільне життя, моральність, кохання, творчість) та нові теми (підкорення космосу, етична правомірність НТР, стандартизація особистості в умовах новітнього міщанства).

Центральним жанром, у якому повністю розкрився талант митців-шістдесятників, є поема. Саме тут на ґрунті усталених національних традицій вони досягли новаторства в жанрових модифікаціях, наповнивши їх новими злободенними темами та мотивами.

У жанрі поеми Іван Драч і Євген Сверстюк, передовсім, оновили тематику, демонструючи авторську увагу до глобальних проблем людства, пов'язаних із НТР, співвідносячи їх із «вічними» темами. Художньо моделюючи постіндустріальне суспільство, митці порушували питання моралі, екології природи та душі.

Здобутком авторів є небувале суб'єктне розширення образної системи жанру поеми, постійні, наскрізні символи (корабель, сонце, озеро, соловейко, камінь тощо). Поетичний епос І. Драча та Є. Сверстюка засвідчив мистецтво типизації й індивідуалізації, показ внутрішньої боротьби героя, роздвоєності особистості та її цілісності. Унаслідок цього поглибилась естетична концепція людини, її гуманістичний пафос.

Новаторством ліро-епосу митців щодо композиції твору була колажність, на сюжетну канву твору автори накладали різні мотиви, що набувають форми асамбляжу. Для цього наратори застосовують монологи персонажів (рольова, персонажна оповідь), використовуючи таку суб'єктну форму, як «я» – «ти», «я» – «ми».

Творчим досягненням І. Драча та Є. Сверстюка є створення позитивного героя, своєрідної Людини Людства, яка втілює найкращі риси не тільки сучасників, а й видатних діячів минулого. Зображаючи таким чином зв'язок історичних епох (минулого, сучасного й майбутнього), автори наділяють своїх героїв монументальними рисами, продовжуючи традиції О. Довженка, М. Бажана. Поети активно поєднують інтелектуальний і фольклорний підходи до змалювання позитивного героя (реальне й документальне, романтичне та міфічне, «космічне» й легендарне).

Важливим фактором є врахування традицій у творенні так званих «вічних образів», «відтіняюча» функція яких щодо головних персонажів, по-перше, ґрунтується на знанні традицій світової культури, а по-друге, відбиває новаторський підхід до використання цих образів. Євген Сверстюк зазначав, що «вчителями для шістдесятників стали передусім гнані й переслідувані за правду автори, ті, чие незмарноване життя залишилося нащадкам як прихований паросток, здатний пробивати каміння» [14, с. 47].

Поетика поем І. Драча та Є. Сверстюка характеризується багатшаровою метафоричністю яскраво національного характеру, позицією духовного максималізму, екстатичністю, образною діалектичністю, конкретною зримістю. Авторська свідомість митців продукована в позасуб'єктних формах авторської свідомості (жанр, конфлікт, пафос, стиль).

Отже, І. Драч і Є. Сверстюк активно спираються на традиції, шукаючи нових акцентів в оголеному, здавалось би, конфлікті, розвивають його та надають синтетичних рис.

Важливе місце у творчості обох митців посідає мариністська тематика, яскраво представлена в драматичній поемі Івана Драча «Зоря і смерть Пабло Неруди» та в ліро-епічній поемі Євгена Сверстюка «Білий вітрильник».

Наголосимо, що, корабель – це символ мрії, хоч і не здійсненої. Згадаймо хоча б «Парус» М. Лермонтова, «Майстер корабля» Ю. Яновського чи фінал повісті В. Катаєва «Белеет парус одинокий». Та й сам П. Неруда з жалем, хоч і не без лукавства, писав в «Оді кораблику у плящі»: «Ты – капсула любви на волнах, ты – / творенье сирен... / Впрочем, по правде сказать, / никто его не выдвигал, и поплывет он единственным / в моем сновидении» [11, с. 398–399; переклад Б. Слущького]. Зовсім по-іншому сприймаються після цих аналогій мрії поета в поемі Євгена Сверстюка «Білий вітрильник» про щастя («Гай-гай він щастя не шукає / і не від щастя утікає» [15, с. 195]), любов («Ой як мені добре / як я вас всіх люблю» [15, с. 196], «Любов має бути діяльною / Любити ближнього / Страждати за ближнього» [15, с. 198]), радість («Людяма треба нести радість» [15, с. 197]), а в драмі І. Драча «Зоря і смерть Пабло Неруди» про затишок, спокій, мрії людини знедаленої, утомленої постійними переслідуваннями й поневір'яннями: «– Я капітан, але судно моє затонуло. / А ти заходь, друже, подруго, товаришу, / заходь на мій корабель, / а ти побудь у моєму домі, / побудь, ти не лякайся оцих громил, / які тимчасово там порядкують, у моїй капітанській вітальні...» [3, с. 343]. Цим довірливо-інтимним відтінком у діалозі з глядачем драматург, безперечно, лише увиразнює конфлікт, надаючи йому більшої гостроти й трагічності.

Зазначимо, корабель – символ всієї творчості П. Неруди. Мариністська тематика є провідною в його поезії. Досить навести назви збірок, щоб пересвідчитись у цьому: «Море і дзвони», «Великий океан», «Плавання і повернення», «Вірші Капітана», «Меморіал Чорного острова». Корабель – улюблений образ П. Неруди. Він навіть любив називати себе Капітаном. Та й сам І. Драч не заперечує запозичення цього образу-символу поеми з творчості П. Неруди: «Такий цей корабель постає зі спогадів сучасників, очевидців, друзів і наклепників» [3, с. 201]. Більше того, автор заповнює сцену специфічним реквізитом – улюбленими речами Поета, пов'язуючи тим самим образ корабля з біографією чилійського митця. Відомо, як по-особливому, навіть меланхолійно ставився П. Неруда до різноманітних дрібничок домашнього побуту.

Проте оригінальність І. Драча не в реквізитному антуражі, а в тому, якого значення він надає тим речам, які містяться на сцені. Усі вони збільшених, навіть гігантських розмірів: «Великий Дерев'яний Черевик, Великий Чорний Дерев'яний Ключ, Величезне колесо старої гарби, Пісочний Годинник, Величезний завбільшки з людину, Великий барабан, Величезний глобус старовинної роботи» [3, с. 334]. Прирівнюючи речі до людей (характерно, що на нижній палубі, де вони розміщені, діють переважно негативні персонажі), І. Драч тим самим прирівнює людину Ареляно, Ромео до речей на зразок Величезного Вуха. Таким чином, через гіперболу щодо речей автор застосовує літоту щодо людей (подібний прийом простежуємо в казці братів Грімм «Хлопчик-мізинчик»).

Окрім того, усі предмети в поемі функціонують самі по собі. У критиці цю деталь чомусь замовчують, а поет, між іншим, хотів звернути на це увагу читача, навіть виділивши слова «САМІ ПО СОБІ» особливим шрифтом. Звичайно ж, і тут можна знайти типологічну спільність із творчістю Пабло Неруди: «... прошли они жизнью моей, / жили вместе со мной / и этапы настолько живыми, / что, наверное, прожили / жизни моей половину / и, наверное, смертью моей / наполовину умрут» [11, с. 141], – пише він в «Оді речам». Мабуть, це зізнання й лягло в основу самочинності мертвих предметів, що через якісь приховані внутрішні зв'язки підкреслює прагнення П. Неруди до духовної свободи. Отже, деталі реквізиту мають не тільки фонове, а й смислове наповнення при творенні конфлікту, увиразнюють його.

І. Драч, спираючись на традиції вертепної драми, поділяє корабель на дві палуби – верхню та нижню. На верхній палубі дія цілком ретроспективна й здебільшого документальна. Головною дійовою особою на ній є Пабло Неруда. На верхній палубі перед нашими очима проходять найпам'ятніші сторінки життя великого чилійського співця, дія, що відбувається тут, є, по суті, втіленням його високих ідеалів. На нижній палубі діють вороги Поета – капітан Ареляно і три Ромео, які ведуть принизливий допит Джульєтти, що символізує вічно живу красу життя, вітаїзм пізнання.

Повертаючись до образу корабля в драматичній поемі І. Драча, потрібно зазначити, що він уособлює прогрес, про який мріяв П. Неруда. Згадаймо хоча б його вірш «Привид на борту вантажного судна», де у високохудожніх образах-символах (корабель, океан, привид) показано своєрідне пробудження активності: «Внезапно вскипает вода за бортом; / волны топчут, /будто просится призрачный конь / и бьет в солёную воду копыта. / И снова топот захлебывается волной. / И в каютах остаётся оно только время:/недвижимое, внятное, словно большая беда» [11, с. 9].

Подібно й у поемі Євгена Сверстюка білий вітрильник є символом прогресу: «Душа поривалась / до заповітної мрії дитинства / до рідної стихії моря / назустріч вітрам / суворим / справжнім / цілющим» [15, с. 198], символом боротьби «за найвище Благо Життя СВОБОДУ» [15, с. 200]. Є. Сверстюк, як і І. Драч, зосереджує увагу читача на одвічних цінностях, виділивши слова на їх позначення особливим шрифтом («і повів багато тисяч спраглих / до нечуваного категоризму / ВОЛЯ або СМЕРТЬ» [15, с. 200], «МИСЛИТИ ЧЕСНО» [15, с. 200], «У той край / ідуть легкі як птах / вибілені стражданням / звичні прощати / готові / ПОКЛАСТИ ДУШУ за інших» [15, с. 202].

В І. Драча аналогічне значення образу корабля виявляється в тому, що він впливає на капітана Ареляно, доводячи того до божевільного страху. У цьому контексті образ корабля зближується з іншим символом – океаном. У шостому «зауваженні з приводу дії» І. Драч зазначає: «... весь час дихає океан, то лащить, то тяжко зітхає, то розкотисто жене хвилі, то бурунить. Постійне нагадування про себе. Океанське» [3, с. 335].

Порівняймо це зауваження з рядками вірша П. Неруди «Великий океан» (цикл «Пісні для Всіх»): «Это дыхание твоё поднимает и опускает струистый покров, ткань из литых и литучих лучей. Вся обнажённая кожа земли полировалась твоими волнами. Все существо твоё полно собой» [11, с. 111, 331] (переклад М. Самаєва).

Цікаве в І. Драча зіставлення океану з калюжами: «В калюжах важко кораблю ходити, Лаштуймося на океан» [3, с. 333], – бо воно неодмінно викликає асоціації з нерудівськими кораблем, що долає океанічні обшири, і корабликом у пляшці [11, с. 11].

Художній дискурс І. Драча, як і Є. Сверстюка, маркований багатоаспектним синтезом нашої сучасності, органічним сплавом її найактуальніших проблем. Так, у драматичній поемі І. Драча «Соловейко-Сольвейг», як і в поемі Є. Сверстюка «Волинь», порушено питання морального обличчя, почуттів і помислів сучасника, пошуків творчої особистості, її шляхів до духовного вдосконалення. Для художнього втілення такого дискурсу поети вдаються до умовних форм моделювання світу й людини, широко застосовуючи новітню поетику.

Образ Мавки інтертекстуально розширює семантичне поле поеми І. Драча та поеми Є. Сверстюка. В українському фольклорі «мавки – душі померлих дітей, вродливі молоді дівчата, високого зросту,

з довгим волоссям, яке завжди уквітчане. Вони постають недобрими звабницями і показуються людям в образі красивих дівчат і, як тільки хто з молодих хлопців уподобає їх, вони зараз же залоскочуть його на смерть» [2, с. 285]. Однак у поемах І. Драча та Є. Сверстюка, як і в драмі-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня», образ Мавки наділений особливим глибоким філософським змістом. Вона безсмертна, як сама природа, уособлює вічну прекрасну мрію народу про щастя, любов, добро, красу. Мавка в поемі І. Драча символізує творчість головної героїні Марини Турчин, а в поемі Є. Сверстюка є уособленням самої Лесі Українки «На просторім Любитівським ставі / Зустрічаю Мавку у човні! Пані Лесю, а ми краями. / Я тут ріс – за десятки миль. / Нас єднає доля і стиль» [15, с. 203].

Перша частина поеми І. Драча «Соловейко-Сольвейг» – «Весна з соловейком у пазусі» – розпочинається описом волинської майстерні Марини Турчин, яка стоїть над озером, а «з іншого краю озера видно контури дивного птаха, який весь час поривається злітати й злетіти не може – це радар» [3, с. 329]. Не випадково всі події твору відбуваються на березі озера, адже, за народними віруваннями, «вода є найвеличнішим даром неба Матері-Землі, вона виступає символом морального і духовного очищення» [2, с. 83], у поемі І. Драча засвідчує багатий внутрішній світ головних героїв. Подібно і в поемі Є. Сверстюка із символічною назвою «Волинь» події розгортаються на березі водойми, що символізує талант та величність Лесі Українки («Та в імені Вашім навік / Сурмить сонячний дух землі – / Пропливати моря і ріки / І палити по собі кораблі» [15, с. 203]).

У поемах І. Драча та Є. Сверстюка спостерігаємо особливий сплав народних традицій, новітніх засобів і своєрідний підхід до них авторів. Митці порушують і розкривають надзвичайно важливі людинознавчі питання, як-от: вияв мистецтва слова, талант та бездарність, пошуки творчої особистості.

Отже, жанр поеми у творчості І. Драча і Є. Сверстюка відзначається ренесансно-життєствердним світобаченням, синтезом здобутків світової класики з фольклорними, літературними, культурними, мистецькими надбаннями свого народу. Взаємопроникнення традицій і новацій у ліро-епосі митців-шістдесятників виявилось й на рівні мови – в уведенні абстрактної лексики та наукової термінології, а також в експериментуванні з ритмікою, метрикою, строфікою, в активізації, базованої на особливостях фольклорного віршування, тоніки. Новаторським є звернення шістдесятників до верси – письма на помежів'ї поезії та прози, використання образів символічного коду, що засвідчує масштабність авторських узагальнень, психологічних спостережень і своєрідну монтажність художньої картини світу.

Відвертий інтелектуалізм, афористичність, пластичність, інтелектуальна наснаженість, складна метафоричність, причаєна фольклорність, розкрилля творчої фантазії й по-кібернітичному строга концентрованість поетичного слова – притаманні риси ліро-епосу І. Драча та Є. Сверстюка, які справедливо були поціновані критикою.

Висновки й перспективи подальшого дослідження. Ліро-епос І. Драча та Є. Сверстюка має найважливіші ознаки, які притаманні модернізму, – це надзвичайна увага до власне естетичних, художніх цінностей, а не до суспільних потреб, рішуча вимога незаангажованості мистецтва, звільнення його від служіння позаестетичним потребам (народу, нації, трудящим, партії тощо), а відтак і ствердження права митця творити за законами краси й художньої довершеності. Поеми митців дають змогу осмислити ідейні задуми поетів, чітко усвідомити національну приналежність.

Джерела та література

1. Агеєва В. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму : монографія / В. Агеєва. – К. : Факт, 2003. – 203 с.
2. Войтович В. М. Українська міфологія / В. М. Войтович. – Вид. 2-ге, стер. – К. : Либідь, 2005. – 664 с.
3. Драч І. Ф. Поеми / І. Ф. Драч ; упорядкув. та післямова А. Ткаченка ; передм. М. Жулинського. – К. : Генеза, 2006. – 512 с.
4. Ільницький М. «Так прагнеться точнішим бути в слові...»: поезія І. Драча останніх років / М. Ільницький // Рад. літературознавство. – 1986. – № 4. – С. 15–25.
5. Каспрук А. А. Українська поема кінця XIX – поч. XX ст. Ідеї, теми, проблеми жанру / А. А. Каспрук. – К. : Наук. думка, 1973. – 247 с.
6. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в Русі опору 1960–1980-х років / Г. Касьянов. – К. : [б. в.], 1995. – 221 с.
7. Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства / Н. Х. Копистянська. – Львів : ПАІС, 2005. – 368 с.

8. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. – Т. 2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 624 с. – (Енциклопедія ерудита).
9. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 752 с. – (Nota Bene).
10. Малишко А. Люблю нашу молоду літературу / А. Малишко // Дніпро. – 1963. – № 2. – С. 4–5.
11. Неруда П. Сочинения : в 4 т. – Т. 1 / П. Неруда. – М. : Худ. лит., 1978. – 612 с.
12. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту / О. Пахльовська // Сучасність. – 2000. – № 4. – С. 64–84.
13. Рильський М. Батьки і діти / М. Рильський // Вечірній Київ. – 1962. – № 18. – С. 3.
14. Сверстюк Є. О. Світлі голоси життя / Є. О. Сверстюк. – К. : Кліо, 2015. – 768 с.
15. Сверстюк Є. О. Писані синім крилом / Є. О. Сверстюк. – К. : Кліо, 2015. – 256 с.

Скуратко Татьяна. Поэмы Евгения Сверстюка и Ивана Драча: сравнительно-типологический аспект. В статье осуществляется сравнительно-типологический анализ поэм Евгения Сверстюка и Ивана Драча, прослеживается диалектика традиций и новаторства в украинской поэме шестидесятников, выясняется суть, функционирование и эволюция украинской поэмы второй половины XX века, определяются ее типологические черты. Особое внимание сосредоточено на раскрытии особенностей сюжетной организации текстов Евгения Сверстюка и Ивана Драча, исследованы идейно-эстетические искания поэтов в жанре поэмы, выяснена типологическая специфика жанровой природы поэм авторов, их значение в литературном процессе современной эпохи. Прослежены становление и пути развития жанра поэмы, проанализирован художественный дискурс поэтического эпоса шестидесятников, очерчена философско-психологическая основа поэмого творчества И. Драча и Е. Сверстюка, изучены влияния литературных традиций (Т. Шевченко, И. Франко, Леся Українка, П. Тычина, М. Рильский, Н. Бажан) на формирование литературного мировоззрения и стиля писателей. Поэмоное творчество И. Драча и Е. Сверстюка рассматривается в контексте развития украинской поэзии XX века.

Ключевые слова: поэма, поэмоное мышление, шестидесятничество, традиции, новаторство, поэт, жанр, литературный процесс, сюжет, лиро-эпос.

Skuratko Tetyna. Comparative Typological Aspect of the Poems by Evhen Sverstyuk and Ivan Drach. The article focuses on comparative typological analysis of the poems by Evhen Sverstyuk and Ivan Drach, retracing dialectic of tradition and innovation in Ukrainian poem of the 60-ies. The research elucidates the essence, function and evolution of Ukrainian poem of the second half of the twentieth century and defines its typological features. A significant role is intended to the disclosure of plot organization of the texts, written by I. Drach and Yevhen Sverstyuk. The article investigates writer's ideological and aesthetic searches in the genre of poem, clarifies the typological specific of poem's genre nature, it's value in the literary process of the modern era. Also this research represents the artistic discourse of poetic epic of the 60-ies, describes the philosophical and psychological substratum of poem activity of Ivan Drach and Yevhen Sverstyuk, learns the influence of literature traditions (T. Shevchenko, I. Franko, L. Ukrainka, P. Tychna, M. Rylsky and M. Bazhan) on the forming of literature outlook and artist's style. Poem creating activity by Ivan Drach and Yevhen Sverstyuk is viewed in the context of Ukrainian poetry development in the XX century.

Key words: poem, poem (poetic) thinking, sixties, tradition, innovation, poet, genre, literary process, plot, lyric-epic.

Стаття надійшла до редколегії
24. 12. 2015 р.

УДК 82-9

Світлана Сухарєва

Євген Сверстюк на захист українського слова в «Соборі у риштованні»

У статті показано унікальність збірника Євгена Сверстюка стосовно захисту «Собору» Олесея Гончара й творів інших українських митців ХХ ст. Простежено долю Євгена Сверстюка як літературного критика в умовах тоталітарного режиму. Звернено увагу на антропологічний чинник, на якому наголошував Сверстюк;